

HAC ve ÖMRE

Doç. Dr. Süleyman ATEŞ

KUR'AN-I KERİM'DEN ÖĞÜTLER

HAC ve ÖMRE "ALLAH İÇİN HACCI VE ÖMREYİ TAMAMLAYIN. EĞER DÜŞMAN VEYA HASTALIK GİBİ BİR ENGELLE ÇEVİRİLMİŞ OLURSANIZ (ŞİZE) KOLAY OLAN KURBANİ GÖNDERİN; KURBAN, YERİNE VARINCAYA KADAR BAŞLARINIZI TIRAŞ ETMEYİN. İÇİNİZDEN HASTA OLAN VEYA BAŞINDAN BİR RAHATSIZLIĞI BULUNAN. BUNDAN ÖTÜRÜ TIRAŞ OLMAK ZORUNDA KALAN KİMSE, ORUÇTAN, SADAKADAN VEYA KURBANDAN BİRİYLE FİDYE VERSİN.

GÜVENE KAVUŞTUĞUNUZ ZAMAN HAC ZAMANINA KADAR ÖMRE İLE FAYDALANMAK İSTİYEN KİMSE, KOLAYINA GELENKURBANİ KESER

KURBANİ BULAMIYAN KİMSE, ÜÇ GÜN HACDA, YEDİ GÜN DE DÖNDÜĞÜNÜZ ZAMAN OLMAK ÜZERE TAM ON GÜN ORUÇ TUTAR. BU, AİLESİ

MESCİDİ HARAMDA OTURMIYANLAR İÇİNDİR. ALLAH'TAN KORKUN VE ALLAH'IN CEZASININ ÇETİN OLDUĞUNU BİLİN. EL-BAKARA: 196.

A — Hac : Lugatte bir şeyi kasdetmek, saygı gösterilecek bir yere gitmeğe azmetmektir. Şerîatte hac : özel zamanda, özel yerde bir takım özel işleri yapmaktır ki bu işlerin bir kısmı rükun, bir kısmı vâcib, bir kısmı hey'ettir. Rükün, yapılmadan ihramdan çıkılamıyacak olan fiillerdir. Vâcib, terkinden ötürü kurban lâzım gelen işlerdir. Hey'et ise terk edenine kurban gerekmiyen güzel hareketlerdir.

Haccın Rükunleri : Hanefilere göre ikidir : Arafat'ta durmak. Kâbeyi tavaf etmek. Diğer üç mezhebe göre haccın hükûnleri dörttür : İhrama girmek, ziyaret tavafı yapmak, Safa ile Merve arasında koşmak, Arafat'ta durmak.

Haccın Vâcibleri : Mikatta veya daha önce ihrama girmek, Arafat'taki vakfeyi güneş batıncaya kadar sürdürmek, Müzdelife'de bir miktar durmak. Safa ile Merve arasında koşmak. Mina'da taşları atmak, ziyaret tavafını bayramın bir, iki veya üçüncü gününde yapmak, veda tavafını yapmak. Tavafa Hacer-i Esven tarafından başlamak ve Kabe'yi sola alarak sağa doğru yürümük, taşları attıktan sonra kurban kesmek ve tıraş olmak... Bunların dışında kalan hac fiilleri sünnettir.

B — Ömre ; Lugatte ziyaret demektir. Şer'an : İhram, tavaf, sa'y, traş veya saçları kısaltmaktan ibaret olan özel bir Kâ'be ziyaretidir. Ömre'nin şartı : ihrama girmek; rükunleri : tavaf ve sa'yetmek; vacibi : tıraş olmak veya saçları kısaltmaktır. Ömre de küçük bir hacdir. Ancak hac belli zamanda yapılır, ömre her zaman yapılabilir. Hanefilere ve Malikîlere göre ömre nafiledir, Şafiîlere ve anbelîlere göre farzdır.

Hac zamanında ömresiz olarak tek başına yapılan hacca İfrad Haccı denir. Hac zamanında mikatta, ömre yapmak niyyetiyle ihrama girip ömreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkıp bir Mekkeli gibi kalmak, sonra

hac günlerinde yeniden ihrama girmek suretiyle yapılan hac Temettu Haccıdır. Mikatta hem ömre, hem de hac niyetiyle ihrama girip önce ömreyi, sonra ihramdan çıkmadan haccı yapmağa da Kıran Haccı denir. Ebu Hanife'ye göre haccın efdali önce kıran, sonra ifrad, sonra temettu'dur. Fakat Şafii'ye göre efdal olan önce ifrâd, sonra temettu', sonra kıran haccıdır. C — "Hac ve Ömreyi tamamlayın" ifadesinin anlamı üzerinde bir kaç tefsir ileri sürülmüştür: Bunları tamamlamak, farzını, vacibini eksiksiz, tam anfamıyla yerine getirmek; başka bir amaçla değil, sırf bunları yapmak gayesiyle yola çıkmak; bunları yapmak için helâl ve temiz mal harcamak vs. Bir görüşe göre buradaki "tamamlayın" sözü yarım kalanı tamamlayın demeğ değil, "eda edin" demektir (1). Fakat bu âyet Hudeybiye olayı üzerine inmiştir. Müslümanlar, hicretin altıncı yılında ömre yapmak maksadiyle yola çıkmışlar, fakat Hudeybiye'de müşrikler tarafından engellenmişlerdi. İşte âyet, onlara başladıkları hac ve ömreyi tamamlamalarını emretmektedir. Bundan dolayı "tamamlayın" sözünü kendi asıl mânasına anlamak daha doğrudur. Nitekim bundan bir yıl sonra yapılan ömreye "Ömretu'l-Kaza = Kaza Ömresi" denmiştir.

Bilginlerden bir kısmına göre âyet, mutlak emir değildir. Hac ve ömreyi mutlaka emretmiyor, fakat yarıda kalan hac ve ömreyi tamamlamayı emrediyor. Çünkü başlanan nafiye ibadeti tamamlamak, farzdır. Demek ki bu âyetle henüz hac farz kılınmamaktadır. Bir kısım ulemâ ise bunu mutlak emir kabul ediyor ve böylece ömreyi de farz sayıyorlar (2). Ömrenin nafiye olduğunu söyleyenlere göre hac bu âyetle değil : "Ona gitmek için yola gücü yeten kimseye haccetmek, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır." (3) âyetiyle sabit olmuştur. Haccı emreden âyetlerde ömreden söz edilmemektedir. İslâmın esaslarını bildiren hadislerde de ömre adı geçmez. Yalnız nitelik bildiren âyetlerde ömre de hacla beraber zikredilmiştir. Bu âyette ve "Safa ile Merve Allah'ın nişanlarındandır. Kim hacceder veya ömre yaparsa bunları tavaf etmesinde kendisi için bir günah yoktur" (4) âyetinde olduğu gibi. İşte bundan dolayı İbn Mes'ûd, Câbir ibn Abdullah, Şa'bi ömrenin sünnet olduğuna kani olmuşlar, Mâlik, Neha'î ve Ebu Hanife de bu görüşü benimsemişlerdir. Taberî de bu görüştedir.

İbn Abbas. Saîd ibn Cübeyr ve Atâ ise ömrenin de hac gibi farz olduğu kanaatine varmışlar, Şafii.. Ahmed, Mâlikîlerden İbnu'l-Cehm de bu görüşü benimsemişlerdir. Kurrâ'lardan bir kısmı ömre' kelimesini merfû okuyup müpteda yapmışlarsa da Taberî'ye göre doğrusu mansub olmasıdır. Çünkü mansub olması ömrenin farz olduğunu göstermez (5).

Ömrenin farz olduğunu söyleyenler şu hadisleri delil gösterirler : "Kimin yanında kurbanı varsa ömre ile birlikte yaptığı hac için kurban kessin." (6). "Ömre, kıyamete kadar haccın içine dahildir." (7), "Hac ve ömre iki farzdır, hangisinden başlasan zararı yok." (8).

Fakat Taberî, ömrenin farz olduğunu gösteren hadislerin senedlerinde çürüklük görmektedir. Ayrıca ömrenin sünnet olduğunu bildiren hadisler de vardır. Câbir ibn Abdullah'ın rivayetinde ömrenin farz olup olmadığı hakkındaki bir soruya Hz. Peygamber : "Hayır, farz değil ama ömre yaparsanız sizin için iyi olur" (9) demiştir. Ebu Salih el-Hanefi de Hz. Peygamberin ; "Hac cihaddır, ömre nafiye." (10) dediğini rivayet etmiştir.

Birinci görüş sahiplerine, göre ömrenin vacib olduğunu söyleyen hadisler sahih olsa bile bunlar, başlanmış olan ömreyi kasetmektedir. Çünkü başlanan nafiye ibadeti tamamlamak farz olur. Âyetlerde ömrenin farziyyetini gösterir bir ifade yoktur. Hadislerde ise ham farz olduğu, hem de nafiye olduğu hakkında rivayetler vardır. Şüpheli olan ifadelerle farz sabit olmaz. Demek ki ömrenin farziyyetinden söz eden hadisler başlanan ömreyi kasetmektedir. D — "Eğer ihsâr edilmiş olursanız size kolay olan kurbanı gönderin." İhsâr, tutmak engellemek demektir. İhsâr'ın anlamı üzerinde din bilginleri iki görüş ileri sürmüşlerdir : Birinci görüşe göre ihsar hastalık, düşman veya herhangi bir sebeple tutulmak,

engellenmek; ikinci görüşe göre ihsâr, sadece düşman tarafından engellenmiş olmaktır. Hanefilere göre ihrama girdikten sonra Kâ'beye kavuşmasına engel herhangi bir nedenle geri kalana muhsar denir. Şafîilere göre yalnız düşman tarafından engellenmiş olan muhsardır. Her ne suretle olursa olsun gerek hac, gerek ömre için ihrama girdikten sonra Kabe'ye varması engellenmiş olan insan, ihramdan çıkabilmek için kesilmek üzere bir hedy gönderir.

(Devamı gelecek sayıda)

(1) Bkz. Taberî Câmiu'l-Beyân II, 120 - 121

(2) Râzî, Mefâtînuh'l-Gayb, II, 152

(3) Âli İmran : 97

(4) el-Bakara : 158

(5) Taberî. Câmiu'l-Beyân. II, 1 2 2 -1 2 3

(6) Buhârî, Hac 77, 104, T»efsîru Sûre II. 35,

Megâzî, 77 : Müslim. Hac. III, 113, 173, 190:

Ebû Dâvûd. Menâsik, 23.24 : Tirmizî. Hac, 96;

Nesâ'î, Menasik, 50, 58; Muvatta'. Hac 42.

(7) Müslim, Hac, 203; Ebû Dâvûd. Menasik. 23.

24. 56; İbn Mace, Menasik, 40, 84; Dârimî.

Menasik. 34, 38...

(8) Deylemî, Musnedu'l-Firdevs'te Câbirden: Hakim

Zeyd ibn Sabit'ten rivayet etmişlerdir. Feyzul-

Kadîr, III, 407

(9) Taherî. Camiu'l-Beyân, II, 123; İbn Hanbel.

III. 357

<10 »İbn Mâce, Menasik, 44